

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βασικό καθήκον κάθε χριστιανού είναι τό «ἔτοιμοι αεί πρός ἀπολογίαν παντί τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περί τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος»¹, πού συνιστᾶ τήν ἔννοια τῆς ἀπολογητικῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἀπολογητική, ὡς κλάδος τῆς Θεολογίας, κατοχυρώνει τό ἀξιόπιστο τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως, τή δικαίωση τῶν θεμελιωδῶν ἀληθειῶν αὐτῆς καί τήν ἀπόδειξη τοῦ πιστευτοῦ της². Δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε τούς ἀπολογητές τοῦ β' μ.Χ. αἰ., πού εἶχαν τήν ἀπολογητική ὡς κύριο ἔργο τους³. Ὅπως τονίζει διαπρεπῆς ξένος θεολόγος «Ἐκκλησία ἄνευ ἀπολογητικῆς εἶναι νεκρά»⁴. Ὅ,τι ἀπετέλεσε ἀπολογητική ἀνάγκη γιά τήν ἀρχέγονη Ἐκκλησία ἐξακολουθεῖ νά ἀποτελεῖ καί γιά τή σύγχρονη Ἐκκλησία τοῦ 21ου αἰ., ἐποχή κατά τήν ὁποία ἡ πάλη «πρός τάς ἀρχάς, πρὸς τάς ἐξουσίας, πρὸς τούς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου»⁵ ἔχει ἰδιαίτερη ἐφαρμογή καί σημασία.

Στήν παρούσα ἐργασία θά προσεγγίσουμε πέντε θεματικές ἐνότητες καί θά ἀναιρέσουμε τίς προκλήσεις τῆς ἀπιστίας πάνω σ' αὐτές. Οἱ ἐνότητες αὐτές εἶναι: 1. Σχέσεις θρησκείας καί ἐπιστήμης. 2. Θέματα σχετιζόμενα μέ τήν κοσμολο-

γία καί ἀνθρωπολογία, δηλ. τή δημιουργία τοῦ κόσμου καί τοῦ ἀνθρώπου. 3. Θέματα σχετιζόμενα μέ τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ (Ἱστορικότητα - Θεότητα). 4. Ἐσχατολογία, δηλ. ὕπαρξη μετά θάνατον ζωῆς καί 5. Ἡ μοναδικότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔναντι τῶν ἄλλων Θρησκευτῶν.

Πρὶν ἀναφερθοῦμε στίς θεματικές αὐτές ἐνόητες, κρίνουμε σκόπιμο νά κάνουμε μιά σύντομη ἀναφορά στήν ἀπιστία καί στά αἰτίά της.

Ἡ ἀπιστία εἶναι μιά μορφή πίστεως. Πίστεως στήν ἀνυπαρξία τοῦ Θεοῦ καί τῆς μεταφυσικῆς πραγματικότητας. Εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς Θεολογίας καί ἡ ἀντίσταση, ἀντίδραση καί ἀντίθεση πρὸς τήν ἀπόλυτη ὄντολογική καί ἀξιολογική πραγματικότητα, τό Θεό, πού εἶναι ποιοτικά διάφορος τοῦ κόσμου.

Τά κυριότερα αἰτία τῆς ἀπιστίας, πού εἶναι ὑποκειμενικῆς καί ὄχι ἀντικειμενικῆς φύσεως, εἶναι τά ἑξῆς:

1. Ἡ ἀνεπαρκῆς γνώση τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἀγνοοῦν συστηματικά τίς θρησκευτικές ἀλήθειες. Οἱ γνώσεις τους στηρίζονται στά ὅσα ἔμαθαν στά μαθητικά θρανία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Αὐτή ἡ πρόχειρη καί ἐπιφανειακή θεώρηση αὐτῶν τῶν ἀληθειῶν, πού διακρίνονται γιά τήν ἰδιάζουσα καί ποιοτική τους διαφοροποίηση ἀπό κάθε ἄλλη μορφή γνώσεως, ὁδηγεῖ στή μὴ κατανόησή τους καί κατά συνέπεια στήν ἄρνησή τους.

2. Ἡ ἐπιστημονική ἡμιμάθεια. Αὐτή ὁδηγεῖ πολλούς ἀνθρώπους σέ ἓνα πλῆθος παραλογι-

σμῶν καί ἀντιφάσεων μέ βασικότερη τή λαθεμένη ἀντίληψη ὅτι ἡ ἐπιστήμη συγκρούεται μέ τή θρησκεία καί τήν ἀναιρεῖ.

3. Ἡ ἀπολυτοποίηση τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ. Πολλοί ἄνθρωποι ὑπερεκτιμοῦν τίς νοητικές δυνατότητες τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Λησμονοῦν ὅμως τό πεπερασμένο τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ καί τή σχετικότητα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως.

4. Τό αἶσθημα τῆς αὐτάρκειας. Εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐποχῆς μας. Ἀπολυτοποιεῖ τήν ὀριζόντια διάσταση τῆς ζωῆς καί ἀπορρίπτει τήν κατακόρυφη στό ὄνομα τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτή ὅμως ἡ στάση ζωῆς εἶναι ἕνας παραλογισμός. Γιατί παρόλες τίς προόδους τῆς τεχνικῆς καί γενικότερα τῶν ἐπιστημονικῶν κατακτήσεων, ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἀδύναμος μπροστά στό φυσικό καί ἠθικό κακό. Τά στοιχεῖα τῆς φύσεως (σεισμοί, πλημμύρες, πυρκαϊές κ.τ.λ.), ὁ πόνος, ἡ ἐνοχή καί κυρίως ὁ θάνατος ἐξακολουθοῦν νά μαστίζουν τούς ἀνθρώπους καί τά μεγάλα ὑπαρξιακά καί μεταφυσικά ἐρωτήματα, σήμερα, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη ἐποχή, συνθλίβουν τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη.

5. Ἡ φαύλη ζωή. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι παριστάνουν τόν ἄπιστο ὄχι ἀπό λόγους διανοητικούς, ἀλλά ἀπό λόγους ἠθικούς. Ἀρνοῦνται τό Θεό λόγω συνειδησιακῆς ἐνοχῆς. Ὁ Ἰησοῦς στό Εὐαγγέλιο εἶναι κατηγορηματικός: «*Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων μισεῖ τό φῶς καί οὐκ ἔρχεται πρός τό φῶς, ἵνα μή ἐλεγχθῆ τά ἔργα αὐτοῦ*»⁶. Ὁ μεγά-

λος μαθηματικός Λάϊμπνιτς γράφει: «Ἐάν ἡ γεωμετρία ἦταν ἀντίθετη μέ τά πάθη μας, δέν θά ἔλειπαν ἄνθρωποι, πού θά ἀμφισβητοῦσαν τή θετικότητα τῶν ἀποδείξεών της»⁷.

6. Ἡ ἀσυνέπεια τῶν χριστιανῶν. Ἐνα βασικό αἷτιο ἀπιστίας εἶναι ἡ ἀσυνεπής καί ἀντιφατική ζωή τῶν λεγομένων πιστῶν χριστιανῶν. Ἐκείνων, πού μιλοῦν γιά ἀγάπη καί ἐφαρμόζουν τό μίσος καί τήν ἐκδίκηση, πού κόπτονται γιά τήν κοινωνική δικαιοσύνη καί ζοῦν στήν ἀδικία. Κυρίως, ὅμως, οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ χριστιανισμοῦ μέ τίς καταχρήσεις καί τά σκάνδαλα, μέ τίς ἱερές ἐξετάσεις καί τίς διώξεις κατά τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, μέ τίς συμμαχίες τους μέ τυραννικά καθεστῶτα καί τή συνεργασία τους στίς τυχοδιωκτικές περιπέτειες τῶν δυτικο - εὐρωπαϊῶν ἀποικιοκρατῶν γιά τήν κατάκτηση καί ἐκμετάλλευση τῶν ἀδυνάτων λαῶν τῆς γῆς⁸.

Ὁ Μπερντιάεφ ἐκτιμᾷ ὅτι τά σύγχρονα ἀρνητικά φαινόμενα τῆς ἀθεΐας, τῆς καπιταλιστικῆς ἀδικίας καί τῆς κομμουνιστικῆς τυρρανίας εἶναι ξέσπασμα τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τιμωρεῖ τοὺς χριστιανούς γιά τήν ἀσυνεπεία τους.

1η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Ἡ θρησκεία καί ἡ ἐπιστήμη εἶναι δύο ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μέ διαφορετικό περιεχόμενο. Δύο διαφορετικές λειτουργίες τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐξ ἴσου ἀναγκαῖες καί ἀπαραίτητες γιά τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Πρόκειται γιά δύο διαφορετικά φαινόμενα τοῦ πολιτισμοῦ μέ ξεχωριστό σκοπό καί ἀποστολή⁹.

Ἡ ἐπιστήμη ἀσχολεῖται μέ τήν ἐντός τόπου καί χρόνου ἐμπειρική πραγματικότητα, ἡ θρησκεία μέ τό νόημα τοῦ κόσμου καί τῆς ζωῆς. Ἡ ἐπιστήμη μέ τό πότε καί πῶς ἔγινε ὁ κόσμος, ἡ θρησκεία μέ τό ποιός καί γιατί τόν δημιούργησε. Ἡ ἐπιστήμη δίνει ἀπαντήσεις σέ ἐρωτήματα γιά τό πῶς γίνεται τό κάθε τί, ὄχι ὅμως γιά τή σκοπιμότητά του. Δίνει τά μέσα στόν ἄνθρωπο γιά νά πετύχει τούς σκοπούς, δέν τοῦ δίδει ὅμως τούς σκοπούς¹⁰.

Αὐτή ἡ διαφορά τοῦ ἀντικειμένου καί τοῦ ἔργου τῆς θρησκείας καί τῆς ἐπιστήμης ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι κατάγονται ἀπό διαφορετικές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιστήμη ἀπό τή δίψα γιά γνώση, ἡ δέ θρησκεία ἀπό τήν ἀνάγκη γιά λυτρωμό. Κάθε προσπάθεια τῆς μιᾶς νά μπεῖ στά ὅρια τῆς ἄλλης σημαίνει ὑπέρβαση ἀρμοδιοτήτων καί πτώση στό λογικό σφάλμα τῆς μεταβάσεως σέ ἕτερο γένος.

Οί περιπτώσεις συγκρούσεων, πού παρατηρήθηκαν κατά καιρούς, οφείλονται στό ὅτι ἡ μία ἀξία τοῦ πολιτισμοῦ ἔμπαινε ἀναρμόδια στά ὅρια τῆς ἄλλης. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε τήν περίπτωση Γαλιλαίου, πού ἡ θρησκεία μπῆκε ἀνεπίτρεπτα στό χῶρο τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, καταδικάζοντάς τον, ἐπειδή μίλησε γιά τό ἡλιοκεντρικό σύστημα. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά πρόβλημα δημιουργήθηκε, ὅταν ἡ Ἐπιστήμη, ὑπηρετώντας τή στρατευμένη ἀθεΐα, ἔμπαινε ἀναρμόδια σέ μεταφυσικά πεδία, ἀποφαινόμενη γιά θέματα πού ξεπερνοῦν κατά πολύ τίς ἐπιστημονικές δυνατότητες τῆς παρατηρήσεως καί τοῦ πειράματος. Τέτοιες περιπτώσεις ἀναφέρουμε τήν κοσμοθεωριακή ἐκμετάλλευση τῆς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου ἢ τόν βιογενετικό νόμο τοῦ Χαϊκελ, ὁ ὁποῖος γιά νά ὑποστηρίξει τή θεωρία τῆς ἐξελίξεως φωτογράφησε τρεῖς φορές τό ἴδιο ἔμβρυο καί τό παρουσίασε ὡς ἔμβρυο σκυλιοῦ, πιθήκου καί ἀνθρώπου, γενόμενος καταγέλαστος ἀπό τήν ἐπιστημονική κοινότητα¹¹. Τό γεγονός αὐτό ἔκανε τόν Ρῶσο βιολόγο - γενετιστή Βίρχωφ νά ἀναφωνήσει στή Ρωσική Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν: «Κύριοι, ποτέ στήν ἐπιστήμη δέν ἔχουμε τό δικαίωμα νά κάνουμε τίς ἐπιθυμίες μας γεγονότα»¹².

Ἄλλη κλασική περίπτωση ἰδεολογικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐπιστήμης στόν πόλεμο κατά τῆς θρησκείας ἦταν ἡ ὑποτιθέμενη δήλωση Γκαγκάριν ὅτι στό διάστημα δέν συνάντησε πουθενά τό Θεό. Ὁ συνάδελφος τοῦ Γιούρι Γκαγκάριν Σχης Βαλεντίν Πετρόφ, καθηγητής τῆς Ἀεροπο-

ρικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ρωσίας, ἀποκατέστησε τὴν ἀλήθεια, δηλώνοντας τὰ ἑξῆς: «Ἡ δήλωση δέν ἔγινε ποτέ ἀπὸ τὸν Γκαγκάριν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν κομμουνιστὴ ἡγέτη Νικήτα Κρουτσόφ, κατὰ τὴ συνάντηση τοῦ ΚΚΣΕ ἐπὶ τῆς ἀθεϊστικῆς καὶ ἀντιθρησκευτικῆς προπαγάνδας. Ὁ Γκαγκάριν ἦταν πιστὸς χριστιανός. Αὐτό μου τό εἶχε ἀποκαλύψει ὁ ἴδιος ὁ Γκαγκάριν κατὰ τὴν ἐπίσκεψή μας στὴ Λαύρα τοῦ ἁγίου Σεργίου τό 1964, τέσσερα χρόνια πρὶν σκοτωθεῖ μέ τό ἀεροπλάνο Μίγκ 15, πού πιλοτάρει»¹³.

Γενικά, οἱ ἀντιθέσεις πού παρατηρήθηκαν κατὰ καιροῦς μεταξύ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης ὀφείλονται σέ λαθεμένους χειρισμούς καὶ ὑπερβάσεις ἀρμοδιοτήτων ἐκπροσώπων τῶν δύο αὐτῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπῆρξαν δηλ. ἀντιθέσεις προσώπων καὶ ὄχι πραγμάτων.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι ἡ σύγχρονη ἐπιστημονική ἔρευνα ἀπέδειξε ὅτι ἡ προσπάθεια νά φανεῖ ὅτι ἡ ἐπιστήμη διαψεύδει τὴν πίστη δέν ἔχει κανένα ἐπιστημονικό ἔρεισμα. Καί τοῦτο, γιατί κανένας δέν ἔχει τό δικαίωμα νά ἀναμιγνύει τὴν ἐπιστήμη σέ χώρους ὅπου βρίσκονται τὰ μεγάλα μεταφυσικά ζητήματα καὶ νά χρησιμοποιεῖ τό ὄνομα καὶ τό κῦρος της γιὰ νά στηρίξει τὴν πολεμική ἐναντίον τῆς θρησκείας. Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἡ ἄποψη τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου Θ. Π. Τάσιου γιὰ τό θέμα αὐτό: «Κατὰ τὴ γνώμη μου ὁ ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης αὐτοπροσδιορισμὸς προσώπου ὡς “ἀθεοῦ” πάσχει ἐπιστημολογικῶς, ἀφοῦ δηλώνει ρητὰ τὴν

πίστιν, πού ἀφορᾷ φαινόμενα τά ὅποια εὐρίσκονται ἐξ ὀρισμοῦ ἐκτός τοῦ πεδίου παρατήρησης ἢ πειράματος. Κι εἶναι γνωστόν ὅτι τά λογικά μέσα ἀδυνατοῦν νά ἀποδείξουν τήν ὑπαρξή ἢ τήν ἀνυπαρξία Θεοῦ»¹⁴.

Στό σημεῖο αὐτό πρέπει νά ποῦμε ὅτι οἱ μεγαλύτεροι θεμελιωτές τῶν Ἐπιστημῶν ἦσαν ἄνθρωποι βαθύτατα θρησκευόμενοι. Ἐνδεικτικά ἀναφέρω τόν Ἀϊνστάϊν, ὁ ὅποιος δήλωσε: «Ἐπιστήμη χωρίς θρησκεία εἶναι χωλή. Θρησκεία χωρίς ἐπιστήμη εἶναι τυφλή»¹⁵. Ὁ πατήρ τῶν πυραύλων Φόν Μπράουν τόνιζε: «Ἡ ἐπιστήμη καί ἡ θρησκεία δέν εἶναι ἐχθρές, εἶναι ἀδελφές. Πίστη καί Ἐπιστήμη ἀνήκουν ἡ μία στήν ἄλλη, γιατί τίποτε δέν μπορεῖ νά πετύχει ὁ ἄνθρωπος στόν ἐπιστημονικό τομέα χωρίς τήν πίστη». Καί συνεχίζει: «Σήμερα ὁ κόσμος χρειάζεται περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά τό Θεό»¹⁶. Ὁ Μάξ Πλάνκ, πού πῆρε βραβεῖο Νόμπελ Φυσικῆς, ἔγραφε: «Ἡ ἐπιστήμη δέν ἀντιμάχεται καθόλου τή θρησκεία. Ἀντίθετα συμφωνοῦν καί ἀλληλοσυμπληρώνονται»¹⁷. Ὁ δέ μέγας ἀστρονόμος Κέπλερ ἔλεγε: «Ἐρευνώντας τή δημιουργία, νομίζω ὅτι ἐγγίζω τό Θεό μέ τά χέρια μου»¹⁸.

Αὐτοί οἱ κορυφαῖοι ἐρευνητές ἀδυνατοῦν νά δεχθοῦν ὅτι ὁ θαυμαστός κόσμος τῆς φύσεως εἶναι προϊόν τύχης. Ἀδυνατοῦν νά δεχθοῦν ὅτι ἡ θαυμαστή δομή καί λειτουργία τοῦ DNA, ὁ φορέας τῶν γενετικῶν πληροφοριῶν, εἶναι προϊόν τύχης. Ἀδυνατοῦν νά δεχθοῦν ὅτι τό πολύπλοκο καί μεγαλοπρεπές σύστημα τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκε-

φάλου μέ τίς δισεκατομμύρια νευρώσεις, οί ό-
ποίες βρίσκονται κάτω άπό θαυμαστή όργάνωση
καί έπικοινωνοϋν μέ άπειρες άλληλοεπιδράσεις,
είναι προϊόν τύχης¹⁹.

Γεννιέται όμως τό έρώτημα: Έχει θέση στήν
έποχή μας ή θρησκευτική πίστη, σέ μία έποχή ά-
πολύτου έπιστημονικής γνώσεως;

Έν πρώτοις πρέπει νά τονίσουμε ότι είναι
κοινή πεποίθηση στό χώρο τών θετικών έπιστη-
μών ότι ή ανθρώπινη γνώση είναι σχετική, μετα-
βλητή καί πολύ περιορισμένη. Έξαρτάται άφ' έ-
νός μέν άπό τά δεδομένα τής κατ' αίσθησιν έμπει-
ρίας, άφ' έτέρου δέ άπό τή δυνατότητα τής διά-
νοιας καί τής γιγνωσκούσης συνειδήσεως τοϋ άν-
θρώπου. Ό,τι είναι πέραν άπό τά όρια τών γνω-
στικών δυνατοτήτων τοϋ ανθρώπου δέν μπορούμε
νά τό γνωρίσουμε. «Η ανθρώπινη γνώση», λέγει
ό Τόμσον, «ψαρεύει σέ μία μονάχα περιοχή τής
πραγματικότητας, ένώ στόν άνεξερεύνητο ώκεα-
νό της ύπάρχουν πάρα πολλά, τά όποια άδυνατεί
νά ψαρέψει»²⁰. Για νά συνεχίσει καί ό Νεύτων, ό
όποιος έλεγε ότι «πάντα ή διαλεύκανση ένός έπι-
στημονικου μυστηρίου γεννάει πλήθος έρωτημα-
τικών καί πάντα ό κύκλος τοϋ γνωστοϋ καί έπι-
στητοϋ είναι πολύ μικρός σέ σχέση μέ τίς άπέ-
ραντες έκτάσεις τοϋ άγνωστοϋ»²¹.

Οί έπιστημονικές θεωρίες, όπως κάθε ανθρώ-
πινο κατασκεύασμα, είναι ιστορικές όντότητες,
μέ γέννηση, άκμή καί τέλος καί μέ συμμετοχή ό-
χι μόνο στήν άλήθεια, αλλά καί στό λάθος. Ακό-
μη καί ή φυσική έπιστήμη πού θεωροϋνταν ή

πλέον ακριβής και αντικειμενική επιστήμη, μετά την ανατροπή όλων σχεδόν τῶν θεωριῶν τοῦ παρελθόντος μέ τις ἐπαναστατικές ἔρευνες τῶν μεγάλων Φυσικῶν τοῦ αἰῶνα μας, σχετικότητας τοῦ Ἀϊνστάϊν, κβάντα τοῦ Μάξ Πλάνκ, κομπλαμενταριτέτ τοῦ Μπόρ, ἀπροσδιοριστίας τοῦ Χάϊζεμπεργ, ἤρθε σέ συναίσθηση ὄχι μόνο τῆς σχετικότητας καί τοῦ ὑποκειμενισμοῦ πού διέπουν τό ἔργο της, ἀλλά καί τοῦ μυστηρίου πού περιβάλλει τόν κόσμο. Κυρίως, ὅμως, ἀναγνωρίζει ὅτι οἱ φυσικοί νόμοι δέν εἶναι αἰώνιοι, ἀλλά προσωρινές μονάχα σταθερές στήν ἐξελικτική πορεία τοῦ σύμπαντος. Ἡ κβαντική φυσική διατυπώνει τά πορίσματά της ὄχι μέ βάση τήν ἀριστοτελική λογική τοῦ ἤ αὐτό ἤ ἐκεῖνο, ἀλλά κατά παράδοξο τρόπο ἦτοι καί αὐτό καί ἐκεῖνο, ὅπως π.χ. τά φωτόνια εἶναι καί μόρια καί κύματα²². Ἐνδεικτικές εἶναι οἱ ριζοσπαστικές παρατηρήσεις τοῦ Μπόρ γιά τήν ιδιότητα τοῦ ἠλεκτρονίου νά ἐμφανίζεται εἴτε ὡς σωματίδιο εἴτε ὡς κύμα, χωρίς καθεαυτό νά εἶναι ἤ τό ἕνα ἤ τό ἄλλο, ἀλλά κάτι πού προϋποθέτει καί τά δύο μαζί²³. Αὐτή ἡ διαλεκτική μέθοδος δικαιώνει τις παράδοξες προτάσεις τῆς Θεολογίας ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἕνας καί τριαδικός, μυστήριο καί ἀποκάλυψη, ἀγάπη καί δικαιοσύνη κ.τ.λ.²⁴

Ἡ σύγχρονη επιστήμη σχετικοποίησε ὅλα τά ἀπόλυτα. Τό Σύμπαν δέν ὑπάρχει αἰωνίως. Ἔχει χρονική ἀρχή καί χρονικό τέλος. Ἡ ὕλη ἔχασε τόν ἀντικειμενικό της χαρακτήρα. Εἶναι ἐνέργεια, ἀκτινοβολία ὄχι ὅμως ὑπόσταση. Κορυ-

φαῖοι Φυσικοί κατέληξαν στό συμπέρασμα ὅτι ἡ ὕλη καί ἡ ἐνέργεια εἶναι γιά τή σκέψη μας ἀκατάληπτα.

Οἱ μεγάλοι Φυσικοί τοῦ αἰῶνα μας ἀναγνώρισαν ὅτι τό βάθος τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἶναι ἀπροσδιόριστο. Συνεπῶς, ἡ φυσική ἐπιστήμη μέ βάση τή μαθηματική λογική «πιάνει» μόνο τήν ἐπιφάνεια τοῦ κόσμου, δηλ. τά φαινόμενα, ὄχι ὅμως καί τό πραγματικό βάθος αὐτῶν. Ὁ διάσημος φυσικός Pascual Jordan διατυπώνει τή σκέψη: «Περπατᾶμε πάνω σ' ἓνα λεπτό στρώμα πάγου, στήν ἐπιφάνεια μιᾶς λίμνης, μέ ἄγνωστα τά βάθη της κάτω ἀπό μᾶς»²⁵.

Ἀπό τά ἐκτεθέντα φαίνεται καθαρά τό σχετικό καί διαρκῶς μεταβλητό τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Ἔτσι ἀνοίγει καί πάλι ὁ δρόμος γιά τήν πίστη, ἡ ὁποία δέν εἶναι μιά ἀνόητη καί τυφλή παραδοχή μυθικῶν πραγμάτων, ἀλλά ἓνας φωτισμένος τρόπος ἀποδοχῆς ἀληθειῶν πού δέν φθάνει καί δέν τολμᾷ ἡ λογική. Εἶναι ἡ ὑπέρβαση τῆς λογικῆς πού ἐπιβάλλεται ἀπό τήν ἴδια τή λογική, ὅταν φθάνει στά ὅριά της²⁶. Εἶναι μιά προσωπική ἀποκαλυπτική ἐμπειρία, ἡ ὁποία ἀφαιρεῖ κάθε ἀπόδειξη, κάθε ἐνδιάμεσο, κάθε ἀφηρημένη ἔννοια γιά τόν ἀντικειμενικά ὑπάρχοντα Θεό.

Ἡ πίστη εἶναι συνυφασμένη μέ τήν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Πιστεύει ὁ ἀσθενής στό γιατρό, ὁ μαθητής στό δάσκαλο, τό παιδί στή μάνα. Ἡ πίστη εἶναι βασική προϋπόθεση τοῦ γάμου, τοῦ ἐμπορίου καί γενικά κάθε σχέσεως πού συνάπτουν οἱ

ἄνθρωποι. Ὁ Σενέκας ἔλεγε: «Διά τῆς πίστεως ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ τὴ βεβαιότητα ἐπὶ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν πραγμάτων»²⁷.

Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ τὰ ὅσα γράφει ὁ καθηγητὴς Χρήστος Γιανναρᾶς: «Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νὰ “γνωρίσουμε” καὶ νὰ ἐρμηνεύσουμε τὸν ποιητικὸ ἢ τὸν εἰκαστικὸ λόγον τῆς Τέχνης, χρησιμοποιώντας τὴ γλῶσσα τῆς νευτώνειας φυσικῆς, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νὰ προσεγγίσουμε καὶ τὴν καθολικότητα τοῦ ὑπαρκτικοῦ γεγονότος τῆς σωτηρίας καὶ τῆς προσωπικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ζῶντος Θεοῦ, χρησιμοποιώντας τίς μεθόδους καὶ τίς κατηγορίες γνωσιολογικῶν συστημάτων, πού περιορίζονται σέ ἐπὶ μέρους καὶ ἀποσπασματικὲς περιοχὲς τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως»²⁸.

Ὑπάρχουν πράγματα τὰ ὁποῖα, καίτοι δέν τὰ βλέπουμε ἢ δέν τὰ αἰσθανόμεθα μέ τίς αἰσθήσεις ἢ δέν τὰ ἀποδεικνύουμε μέ τό πείραμα, ἐν τούτοις ὑπάρχουν. Π.χ. στή φυσική τὰ ἠλεκτρομαγνητικά καὶ ἐρτζιανὰ κύματα, οἱ ἀκτῖνες Χ, οἱ κοσμικὲς ἀκτῖνες κ.τ.λ. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ ἐπιστήμη ἔχει ὀλοκληρωτικὴ ἄγνοια καὶ ἀδυναμία εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, τὴν χαρὰ καὶ τὴν λύπη, τὴν ἀγάπη καὶ τό μῖσος, τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν θέληση, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πίστη, κανένα μικροσκόπιο ἢ τηλεσκόπιο καὶ κανένα νυστέρι χειρουργοῦ δέν μπόρεσαν νὰ συλλάβουν. Ἀλλά καὶ αὐτὲς οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες προϋποθέτουν τὴν πίστη, ἀφοῦ στηρίζονται σέ ἀναπόδεικτα ἀξιώματα ἢ ἀρχὲς ἢ αἰτήματα, πού θεωροῦνται ἀταπόδεικτες ἀλήθειες. Ἡ

εὐκλείδεια γεωμετρία στηρίζεται στοῦ ἀξίωμα τῆς παραλλήλου. Ἡ ἀριθμητική στήν ἔννοια τῆς μονάδος κ.τ.λ.

Συμπερασματικά, μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἡ ἐπιστήμη δέν μπορεί νά ἐκτοπίσει τή θρησκεία καί γιά τούς λόγους πού ἀναφέραμε, ἀλλά κυρίως γιατί μέσα στόν ἄνθρωπο ὑπάρχουν μεγάλα ὑπαρξιακά καί μεταφυσικά ἐρωτήματα, στά ὁποῖα μονάχα ἡ χριστιανική πίστη μπορεί νά ἀπαντήσῃ, ἀφοῦ ἀντλεῖ τό κῦρος της ἀπό τή μοναδικότητα τοῦ θεανδρικοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ.

Μονάχα ὁ Χριστός γεμίζει τό ἐσωτερικό μας ἀνικανοποίητο, ἀμβλύνει τήν τραχύτητα τῶν ἀνθρωπίνων ἐνστίκτων καί προσφέρει τή λύτρωση, τήν ὁποία καμιᾶ ἄλλη ἐνδοκοσμική ἀξία δέν μπορεί νά προσφέρει.

3η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΘΕΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΖΟΜΕΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Α΄ ΙΣΤΟΡΙΚΟΤΗΤΑ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Δυό χιλιάδες χρόνια τώρα ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἀποτελεῖ τό μεγάλο παράδοξο τῆς ἱστορίας, τό ἀντιλεγόμενο σημεῖο καί τήν πέτρα τοῦ σκανδάλου. Μιά σκληρή πάλη διεξάγεται σέ ὅλες τίς ἐποχές γύρω ἀπό τό ὄνομά Του. Ἄλλοι ἀρνήθηκαν τή θεότητά Του. Ἄλλοι, ἐγκλωβίζοντάς Τον στή στενά χωρο - χρονικά πλαίσια τῆς ἐνδοκοσμικότητας, τόν παραλληλίζουν μέ τούς ἐγκόσμια μεγάλους κοινωνιολόγους, φιλοσόφους, παιδαγωγούς καί κοινωνικούς ἐπαναστάτες. Ἄλλοι, τέλος, ἔφθασαν στό σημεῖο νά ἀρνηθοῦν καί αὐτή ἀκόμα τήν ἱστορική Του ὑπαρξη, θεωρώντας Τον φανταστικό δημιούργημα τῶν θρησκευτικῶν νοσταλγιῶν καί τῆς μυθοπλαστικῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς πού ἐμφανίστηκε ὁ Χριστιανισμός.

Στή συνέχεια θά ἀσχοληθοῦμε μέ τό πρόβλημα τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἰησοῦ, παραθέτοντας τίς σχετικές ἱστορικές μαρτυρίες.

Οἱ μαρτυρίες εἶναι χριστιανικές, ἰουδαϊκές καί ἐθνικές.

1. Χριστιανικές μαρτυρίες. Εἶναι τά Εὐαγγέλια καί τά λοιπά βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, τά ὁ-

ποῖα ἔγραψαν αὐτόπτες καί αὐτήκοοι μάρτυρες τοῦ Ἰησοῦ. Τά Εὐαγγέλια εἶναι τά πλέον ἀξιόπι-στα κείμενα τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Τό βασι-κότερο στοιχεῖο πού τά καταξιώνει ἱστορικά εἶ-ναι ἡ ἀντικειμενικότητα. Οἱ Εὐαγγελιστές γρά-φουν ὡς τρίτα καί οὐδέτερα πρόσωπα. Τό ὑποκει-μενικό, συναισθηματικό στοιχεῖο δέν ὑπεισέρχε-ται ποτέ στήν ἀντικειμενική ἐξιστόρηση τῶν γε-γονότων. Γράφουν τά διάφορα γεγονότα μέ τέ-τοια εἰλικρίνεια καί ἀμεροληψία, ὥστε δέν παρα-λείπουν νά γράφουν καί αὐτές ἀκόμη τίς προσω-πικές τους ἀδυναμίες καί τά ἐλαττώματα. Τό γε-γονός ὅτι διώχτηκαν καί μαρτύρησαν γιά τήν ἀλήθεια τῶν γραφομένων τους ἐνισχύει ἀκόμη περισσότερο τήν ἀξιοπιστία τῶν ἀφηγήσεών τους.

Γενικά, οἱ ἱεροί Εὐαγγελιστές εἶναι πρότυπα συγγραφικῆς τιμιότητας καί τά γραφόμενά τους ἀληθινά. Ἐπομένως, ἀληθινή καί ἡ μαρτυρία τους γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό, πού ἀποτελεῖ τό κέν-τρο βάρους τῶν εὐαγγελικῶν τους ἀφηγήσεων.

2. Ἰουδαϊκές μαρτυρίες.

α. Φλαβίου Ἰωσήπου: Ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος ἦταν ἰουδαῖος ἱστορικός, φίλος τῶν οἰκογενειῶν Ἄννα καί Καϊάφα, οἱ ὁποῖοι καταδίκασαν τόν Χριστό. Ἐζησε στό διάστημα 37-95 μ.Χ. Στό ἔρ-γο του «Ἰουδαϊκή Ἀρχαιολογία», κάνει σαφή ἀ-ναφορά στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἐξῆς: «Γίγνεται δέ κατά τοῦτον τόν χρόνον Ἰησοῦς, σοφός ἀνὴρ, εἶγε ἄνδρα αὐτόν λέγειν χρή· ἦν γάρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀν-

θρώπων τῶν ἡδονῇ τάληθῆ δεχομένων· καί πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δέ καί ἀπό τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χριστός οὗτος ἦν. Καί αὐτόν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τό πρώτον αὐτόν ἀγαπήσαντες· ἐφάνη γάρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καί ἄλλα μύρια θαυμάσια περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. Εἰσέτι τε νῦν τῶν χριστιανῶν ἀπό τοῦδε ὀνομασμένων οὐκ ἐπέλιπε τό φῶλον»⁴⁹. Ἐπίσης σέ ἄλλα σημεῖα τοῦ ἴδιου ἔργου ὁμιλεῖ γιά τό θάνατο τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου καί γιά τήν καταδίκη τοῦ Ἰακώβου, τοῦ ἀδελφοῦ «Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ»⁵⁰.

β. Ραββινικῆς φιλολογίας καί κυρίως τοῦ Ταλμούδ: Τό Ταλμούδ εἶναι συλλογή ραββινικῶν διδασκαλιῶν καί ἰουδαϊκῶν παραδόσεων. Περιέχει πολύτιμες ἱστορικές εἰδήσεις ἀπό τόν πρώτο αἰῶνα καί τίς ἀρχές τοῦ δευτέρου. Τά διάφορα τμήματά του γράφτηκαν διαδοχικά στήν ἀραμαϊκή, μεταξύ τῆς ἐποχῆς πού ἔζησε ὁ Χριστός καί τοῦ τέλους τοῦ ε' αἰ.

Στό Ταλμούδ διαγράφεται ἡ ἀδιαμφισβήτητη πεποίθηση τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ γιά τήν ἱστορική ὕπαρξη καί θαυματουργική ιδιότητα τοῦ Ἰησοῦ, καθώς καί γιά τίς θεραπείες πού ἔκανε στό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ κάποιος Ἰάκωβος⁵¹.

3. Μαρτυρίες ἐθνικῶν συγγραφέων.

α. Τάκιτου: Ὁ ρωμαῖος ἱστορικός Τάκιτος (55-120 μ.Χ.) στό ἔργο του «Χρονικά» μιλώντας γιά τήν πυρπόληση τῆς Ρώμης, πού ἔγινε τό 64

μ.Χ., γράφει: «*Ἡ κοινή γνώμη κατηγοροῦσε τὸ Νέρωνα ὡς αὐτουργό τῆς πυρκαϊᾶς. Γιά νά κατασιγάσει τούς θρύλους τούτους ὁ Νέρωνας ὑπέδειξε ὡς ἐνόχους τούς χριστιανούς. Ὁ δημιουργός τοῦ ὀνόματος τούτου Χριστός θανατώθηκε ἐπὶ τῆς βασιλείας Τιβερίου, ὅταν Ἐπαρχος ἦταν ὁ Πόντιος Πιλάτος*»⁵².

β. Σουετώνιου: Ρωμαῖος ἱστορικός πού ἔζησε μεταξύ 75-169 μ.Χ. Στό ἔργο του ὁ «*Βίος τοῦ Κλαυδίου*» ἀναφέρει ὅτι ὁ Κλαύδιος «*ἔδιωξε ἀπό τή Ρώμη τούς Ἰουδαίους, πού θορυβοῦσαν μέ τήν ὑποκίνηση τοῦ Χριστοῦ*»⁵³. Σέ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἔργου του ὁ Σουετώνιος μιλάει γιά τούς Χριστιανούς πού διώχτηκαν ἀπό τό Νέρωνα γιά τίς κακές τους δεισιδαιμονίες⁵⁴.

γ. Πλίνιου τοῦ νεώτερου: Ὁ Πλίνιος ὁ νεώτερος (62-114), διοικητής τῆς Βιθυνίας, σέ ἐπιστολή του στόν αὐτοκράτορα Τραϊανό, πού γράφτηκε τό 112 μ.Χ., ἀναφέρει ὅτι δέν ἀνακάλυψε τίποτε τό ἀξιόποινο στούς ὀπαδούς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἐπίσης μνημονεύει τίς συγκεντρώσεις τῶν Χριστιανῶν σέ ὀρισμένο τόπο καί χρόνο καί τήν ἀνάπεμψη ὕμνων «*εἰς τόν Χριστόν ὡς εἰς Θεόν*»⁵⁵.

δ. Ὁ Ἰουστίνος⁵⁶ καί ὁ **Τερτυλλιανός**⁵⁷ διασώζουν τήν πληροφορία ὅτι στά ἀρχεῖα τῆς Ρώμης ὑπῆρχαν δύο ἐπίσημες ἐκθέσεις τοῦ Ποντίου Πιλάτου, πού ἀναφέρονταν στήν καταδίκη καί τή σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πέραν αὐτῶν ὁ Χριστός εἶναι τό κέντρο τοῦ Χριστιανισμοῦ καί ὁ ἄξονας τῆς παγκόσμιας ἱ-

στορίας, ἀφοῦ τήν χώρισε σέ πρό Χριστοῦ καί μετά Χριστόν. Ἐπί πλέον ἢ ἐντυπωσιακή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ στά πέρατα τῆς οἰκουμένης εἶναι παράλογο νά δεχθοῦμε ὅτι ὀφείλεται σέ ἕναν Ἰησοῦ μῦθον ἢ ἰδέα. Καί αὐτός ἀκόμη ὁ Ἐγγελος ὁμολόγησε πανηγυρικά ὅτι «*πᾶσα ἱστορία κατευθύνεται πρός τόν Χριστόν καί προέρχεται ἐξ αὐτοῦ· ἡ ἐμφάνισις τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ ἄξων τῆς παγκοσμίου ἱστορίας*»⁵⁸.

Β' ΘΕΟΤΗΤΑ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἄν σήμερα τήν ἱστορική ὕπαρξη τοῦ Ἰησοῦ ἐλάχιστοι τήν ἀμφισβητοῦν, δέν συμβαίνει τό ἴδιο μέ τή Θεότητά Του. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας ἐγκλωβίζουν τόν Ἰησοῦ στά στενά ἀσφυκτικά πλαίσια τῆς χωρο-χρονικότητας, ἀναγνωρίζοντάς Τον, ἔστω, ὡς τόν μεγαλύτερο διδάσκαλο, φιλόσοφο καί κοινωνικό ἐπαναστάτη. Ἄρνοῦνται ὅμως τήν Θεότητά Του. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως εἶναι τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀφοῦ «*ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τό πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς*»⁵⁹. Ἡ συγκεκριμενοποίηση τοῦ Ἀπολύτου μέσα στό χρόνο. Ὁ Σωτήρας καί Λυτρωτής τοῦ κόσμου, ἀφοῦ «*οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενί ἢ σωτηρία· οὐδέ γάρ ὄνομα ἐστίν ἕτερον ὑπό τόν οὐρανόν τό δεδομένον τοῖς ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς*»⁶⁰.

Τήν θεότητα τοῦ Χριστοῦ ἀποδεικνύουν καί τά ἀκόλουθα στοιχεῖα, τά ὁποῖα ἐμφανίζονται ἀποκλειστικά στό πρόσωπό Του.

1. Οἱ Προφητεῖες. Γιά τόν μεγάλο φυσικό καί

φιλόσοφο Πασκάλ οί προφητεῖες ἀποτελοῦν τό μόνιμο θαῦμα τῆς ἱστορίας⁶¹. Καί δικαιολογημένα, γιατί, ἐνῶ ἡ ζωή ὅλων τῶν ἀνθρώπων γίνεται γνωστή ἀπό τή στιγμή πού ἔρχονται στόν κόσμο, μονάχα ἡ ζωή τοῦ Χριστοῦ ἔγινε γνωστή σέ ὅλες τίς λεπτομέρειές της ὀκτακόσια καί χίλια διακόσια χρόνια πρίν. Οἱ προφητεῖες, ἄν καί εἰπώθηκαν ἀπό διάφορα πρόσωπα καί σέ διάφορες ἐποχές, ἐν τούτοις ὅλες μαζί ἀποτελοῦν ἕνα ὀργανικό ὅλο, τό ὁποῖο καί μᾶς δίνει προχριστιανικά μιᾶ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα γιά τό Χριστό. Σύμφωνα μέ αὐτές, ἔχουμε προσδιορισμό χρόνου, τόπου, τρόπου καί συνθηκῶν. Ἡ προχριστιανικότητα τῶν προφητειῶν ἀποδεικνύεται καί ἀπό τή μετάφραση τῶν Ο', ἡ ὁποία ἔγινε τό 300 π.Χ., ἀλλά καί ἀπό τά περίφημα χειρόγραφα τῆς Νεκρᾶς Θάλασσας, τά ὁποῖα ἀνάγονται στίς ἀρχές τῆς πρώτης π.χ. ἑκατονταετηρίδας.

2. Ἡ αὐτοσυνειδησία. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός διεκδικεῖ γιά τόν ἑαυτό του τό ἀπόλυτο. Μιλáει μέ ἀπόλυτη αὐθεντία καί διακηρύσσει ὅτι εἶναι ἡ Ἀλήθεια, τό Φῶς καί ἡ Αἰώνια Ζωή. Ἔχει τήν ἐσωτερική πληροφορία ὅτι εἶναι Θεός καί τήν ἐκδηλώνει μέ ἐπανειλημμένες προφορικές καί δημόσιες διακηρύξεις. Παρουσιάζεται ὡς ἐξουσιαστής καί κυβερνήτης τοῦ κόσμου. Σχετικοποιεῖ τοὺς πάντες καί τά πάντα σέ σχέση μέ τό πρόσωπό του. Δέν διστάζει νά διακηρύξει ὅτι σ' Αὐτόν *«ἐδόθη πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῶ καί ἐπί γῆς»*⁶². Ἐμφανίζεται ὡς ὁ ὕψιστος νομοθέτης, ὁ ὁποῖος καί συμπληρώνει τό μωσαϊκό νόμο, χρησιμο-

ποιώντας ἀντί τῆς φράσεως τῶν προφητῶν «*Τάδε λέγει Κύριος*» τό ἐξουσιαστικό «*Ἐγώ δέ λέγω ὑμῖν*»⁶³. Τέλος, παρουσιάζει τόν ἑαυτό Του ὡς τόν ὑπέρτατο Κριτή, ὁ ὁποῖος θά κρίνει στό μέλλον «*ζῶντας καί νεκρούς*», διακηρύσσοντας ταυτόχρονα ὅτι εἶναι ἡ Ἀνάστασις καί ἡ Ζωή.

Κανένας ἄλλος ἰδρυτής θρησκείας στή διαχρονική ἱστορική πορεία δέν τόλμησε νά οἰκειοποιηθεῖ θεῖες ιδιότητες. Ὁ Μωάμεθ ἀνακήρυξε τόν ἑαυτό του προφήτη, ὄχι ὅμως Θεό (Ἄλλάχ). Ὁ Βούδας χρησιμοποίησε γιά τόν ἑαυτό του τόν χαρακτηρισμό τοῦ φιλοσόφου, ὁ ὁποῖος καί ἔταξε ὡς σκοπό νά ἀπαντήσῃ στό μεγάλο πρόβλημα τοῦ πόνου. Ὁ Ζαρατούστρα θεώρησε γιά τόν ἑαυτό του ἀρκετό νά συνομιλεῖ μέ τόν Ὁρμούζδ καί δέν προχώρησε σέ μεγαλύτερες ἀξιώσεις. Ὁ Κομφούκιος καί ὁ Λαο-τσέ τιμῶνται ὡς σοφοί, ἀλλά δέν πῆραν ἄλλους τίτλους. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἄν καί τελοῦσε κάτω ἀπό τή μέθη τόσων κατορθωμάτων, δέν τόλμησε νά οἰκειοποιηθεῖ τήν ἰδέα τῆς θεότητας, ἀλλά ἀρκέστηκε νά ὀνομαστεῖ παιδί τοῦ Δία. Ἡ ἀφροσύνη τοῦ Καλιγούλα, τοῦ Ἡλιογάβαλου, τοῦ Νέρωνα καί τῶν λοιπῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων ἡ ἀχαλίνωτη φιλοδοξία δέν τούς ὤθησε σέ τέτοιο βαθμό τόλμης. Μονάχα ὁ Χριστός τόλμησε νά πεῖ τό «*ὁ ἔωρακώς ἐμέ ἔώρακε τόν Πατέρα*»⁶⁴.

3. Ἡ ἠθική ὑπεροχή. Ὁ Ἰησοῦς ὑπῆρξε ἡ ἐνσάρκωση τῆς ἀγιότητας, τῆς ἀναμαρτησίας καί τῆς ἀρετῆς. «*Ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδέ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ*»⁶⁵. Ὁ Ἰούδας, ὁ

Πιλᾶτος, ὁ ληστής, ὁ ἑκατόνταρχος καί ὄλοι οἱ διά μέσου τῶν αἰῶνων πολέμοί του ἀνεγνώρισαν τήν ἀγιότητά Του. Ὁ Χριστός ὑπῆρξε «ὁ μὴ γνούς ἁμαρτίαν»⁶⁶. «Ὁ ὄσιος, ὁ ἄκακος, ὁ ἀμίαντος, ὁ κεχωρισμένος ἀπό τῶν ἁμαρτωλῶν καί ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος»⁶⁷.

4. Τά θαύματα. Ὅταν μιλάμε γιά θαῦμα ἐννοοῦμε ἓνα ἔκτακτο ὑπερφυσικό φαινόμενο, πού ἀνήκει σέ ὑπερφυσικές δυνάμεις, ἔχει αἰτία τόν ἴδιο τό Θεό καί γίνεται γιά κάποιο συγκεκριμένο πνευματικό σκοπό.

Τά θαύματα τοῦ Χριστοῦ διακρίνονται γιά τόν ἱστορικό τους χαρακτήρα. Γίνονται σέ συγκεκριμένο χῶρο καί χρόνο καί μαρτυροῦνται ἀπό αὐτόπτες μάρτυρες, οἱ ὁποῖοι καί θυσιάζουν ἀκόμη καί τή ζωή τους γιά τά γραφόμενά τους. Τά θαύματα ἀποδεικνύουν τήν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τήν θειότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ καί τό γεγονός ὅτι ἡ χριστιανική πίστη δέν εἶναι μιά κοινή ὑποκειμενική ἐμπειρία, ἀλλά ἡ ἴδια ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα στήν ἀνθρώπινη ἱστορία. Ἐκεῖνο πού εἶναι χαρακτηριστικό τους γνώρισμα εἶναι ἡ ὀργανική τους σχέση καί ἡ συνάρτηση μέ τήν ὅλη ἀφήγηση τῶν Εὐαγγελίων. Τά θαύματα καί ἡ διδασκαλία ἀποτελοῦν ἓνα ἀδιαίρετο ὅλο. Ἡ διδασκαλία θεμελιώνεται στά θαύματα καί τά θαύματα μαρτυροῦνται ἀπό τή διδασκαλία⁶⁸.

Ἐντύπωση προκαλεῖ τό πλῆθος καί ἡ ποικιλία τῶν θαυμάτων τοῦ Χριστοῦ. Ἐχουμε θαύματα πάνω στή φύση, θαύματα σέ πάσχοντες ἀνθρώπους, θαύματα σέ ἀναστάσεις νεκρῶν καί θαύμα-

τα ἐπί τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου⁶⁹. Τά θαύματα γίνονται ἐνώπιον πλήθους ἀνθρώπων καί πολλές φορές κάτω ἀπό τά ὄμματα τῶν ἐχθρῶν Του. Αὐτοί οἱ Φαρισαῖοι δέν τόλμησαν νά τά ἀρνηθοῦν, ἀπλῶς τά ἀπέδιδαν στόν Βεελζεβούλ. Τό ἴδιο καί τό Ταλμούδ παραδέχεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς διενεργοῦσε σημεῖα καί θαυμαστάς ἰάσεις, ἀλλά τίς ἀπέδιδαν στή μαγεία, τή γοητεία καί τήν ἐπενέργεια τοῦ διαβόλου⁷⁰.

Πρέπει ὅμως νά ἀπαντήσουμε σέ δύο ἐνστάσεις. Ἡ πρώτη, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἀρνεῖται τό θαῦμα. Ἡ ἄποψη αὐτή εἶναι ἐντελῶς ἀντιεπιστημονική, γιατί ἡ ἐπιστήμη ἀσχολεῖται μόνον μέ τήν ἐντός τόπου καί χρόνου ἐμπειρική πραγματικότητα. Ἡ τυχόν ἐνασχόλησή της μέ θέματα μεταφυσικά σημαίνει ὑπέρβαση ἀρμοδιοτήτων καί πτώση στό λογικό σφάλμα τῆς μεταβάσεως σέ ἕτερον γένος. Εἶναι πολύ χαρακτηριστική ἡ δήλωση τοῦ διασήμου ἀστριακοῦ φυσικοῦ καί γεωφυσικοῦ Victor Hess, πού τιμήθηκε μέ τό βραβεῖο Νόμπελ γιά τήν ἀνακάλυψη τῶν κοσμικῶν ἀκτίνων. «Ὡς ἐπιστήμων δέν μπορῶ νά ἀμφιβάλλω γιά τήν πραγματικότητα τῶν θαυμάτων. Δέν μπορῶ νά βρῶ κανέναν ἀπολύτως λόγο, γιατί ὁ Παντοδύναμος Θεός, πού δημιούργησε τόν κόσμον, δέν θά ἦταν σέ θέση νά ἀνακόψει ἢ νά ἀλλάξει, ἐάν Αὐτός τό εὔρισκε σοφό νά τό κάμει, τή φυσική κατά μέσο ὄρον πορεία τῶν γεγονότων»⁷¹. Ἡ κατάρριψη τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητας, πού εἶχε καταφέρει καίριο πλήγμα κατά τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στόν κόσμον, ἄφησε ἐλεύθερο τό χῶρον

γιά τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ στόν κόσμο καί τήν ἐπενέργεια τοῦ ἐκτάκτου καί τοῦ θαύματος.

Ἀβάσιμη εἶναι καί ἡ ἄλλη ἄποψη ὅτι τό θαῦμα ὀφείλεται στή δύναμη τῆς ὑποβολῆς καί τῆς ὑπνωτιστικῆς ἐνέργειας. Καί τοῦτο, γιατί ἡ ὑποβολή καί ὁ ὑπνωτισμός ἀσκοῦν πολύ περιορισμένη ἐπίδραση μόνον σέ περιπτώσεις νευρώσεων καί ψυχικῶν διαταραχῶν. Ποτέ δέν εἶναι σέ θέση νά θεραπεύσουν ὀργανικές ἀλλοιώσεις.

Σύμφωνα μέ τή γνωμάτευση τοῦ εἰδικοῦ σέ θέματα ὑποβολῆς Pierre Janet «ἡ ὑπνωτιστική κατάσταση δέν προσθέτει καμιά ἄλλη δύναμη ἀνώτερη ἀπό τή μέση ἐνεργητικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Δέν πρέπει νά ζητᾶμε ἀπό τήν ὑποβολή ἢ τόν ὑπνωτισμό ἐνέργειες πού ὑπερβαίνουν τή δύναμη τῆς φυσιολογικῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως»⁷². Τά θαύματα ὅμως τοῦ Χριστοῦ δέν ἀναφέρονται μόνον σέ νευροψυχικές ἀρρώστιες, ἀλλά κυρίως σέ θεραπείες ὀργανικῶν παθήσεων, ὅπως τυφλώσεων, παραλύσεων, σέ ἀναστάσεις νεκρῶν, πάνω στίς ὁποῖες καμιά ἀπολύτως ὑποβολή δέν εἶναι δυνατόν νά ἀσκηθεῖ.

5. Ἡ Ἀνάσταση. Ἀποτελεῖ τό μεγαλύτερο γεγονός στήν ἱστορία τοῦ κόσμου. Κάθε ἀλήθεια τοῦ Χριστιανισμοῦ θεμελιώνεται στήν Ἀνάσταση καί τό πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπό αὐτήν. Ἡ Ἀνάσταση διακηρύσσει περίτρανα τή θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Μωάμεθ «ἀπέθανε καί ἐτάφη». Τό ἴδιο καί οἱ ἄλλοι μεγάλοι ἰδρυτές θρησκείων καί ὅλοι οἱ κατά κόσμον μεγάλοι. Μονάχα ὁ Ἰησοῦς «ἀνέστη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ».

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ ἔχει τίς περισσό-
 τερες ἀποδείξεις ἀπό κάθε ἄλλο γεγονός τῆς ἀν-
 θρώπινης ἱστορίας. Καταγράφεται στά Εὐαγγέλια
 ἀπό αὐτόπτες καί αὐτήκοους μάρτυρες, οἱ ὅποιοι
 ὄχι μόνον γράφουν τά γεγονότα, ἀλλά καί θυσιά-
 ζουν τή ζωή τους γι' αὐτά. Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάν-
 νης, σέ ἓνα ξέσπασμα εἰλικρίνειας γιά τήν ἀξιο-
 πιστία τῶν γραφομένων του, τονίζει: «Ὁ ἦν ἀπ'
 ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐώρακαμεν τοῖς ὀφθαλ-
 μοῖς ἡμῶν, ὃ ἐθεασάμεθα καί αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψη-
 λάφησαν, περί τοῦ λόγου τῆς ζωῆς... μαρτυροῦ-
 μεν καί ἀπαγγέλλομεν»⁷³. Πέραν ὅμως ὅλων αὐ-
 των, τήν ἀλήθεια τῆς Ἀναστάσεως ἐπιβεβαιώ-
 νουν: ἡ μεταβολή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, πού
 εἶναι ἡ πιό ἐκπληκτική καί ἀπότομη ψυχική με-
 ταστροφή στήν ἀνθρώπινη ἱστορία. Ἡ μετάθεσις
 τῆς ἀργίας τοῦ Σαββάτου τήν Κυριακή. Ἡ ἠθική
 μεταβολή τῶν Ἀποστόλων. Ἡ οὐσία τοῦ κηρύγ-
 ματος τῶν Ἀποστόλων, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Ἀναστάς
 Κύριος. Ἡ διαχρονική ἐπισφράγιση αὐτῆς τῆς ἀ-
 λήθειας μέ τό αἷμα ἑκατομμυρίων μαρτύρων.

Τό κήρυγμα τῆς Ἀναστάσεως ἄρχισε νά δια-
 δίδεται στήν ἴδια πόλι πού σταυρώθηκε καί τά-
 φηκε ὁ Ἰησοῦς καί ἀπετέλεσε τήν πιό θαρραλέα
 πρόκληση κατά τῶν ἀπιστούντων, οἱ ὅποιοι θά
 μπορούσαν κάλιστα νά ἀποδείξουν ψευδομένους
 τούς μαθητές Του. Ἀλλά οὔτε οἱ σύγχρονοι μέ
 τήν Ἀνάστασις Ἰουδαῖοι οὔτε οἱ μετέπειτα ἀπό
 αὐτούς τόλμησαν νά ἀμφισβητήσουν τό γεγονός
 τῆς Ἀναστάσεως.

Οὔτε πάλιν εἶναι δυνατόν ἓνας μύθος, δύο χι-

λιάδες χρόνια τώρα, νά ἀποτελεῖ τό κέντρο τῆς λατρείας καί τῆς ἀγάπης ἑκατομμυρίων πιστῶν. Ὅπως γράφει χαρακτηριστικά ὁ Λίνκολν· «μπορεῖ νά πλανηθεῖ λίγος κόσμος γιά πολύν καιρό. Καί εἶναι δυνατόν ἐπίσης νά ἀπατηθεῖ ὅλος ὁ κόσμος, γιά λίγο ὅμως καιρό. Ἀλλά εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατο νά ἀπατᾶται ὅλος ὁ κόσμος γιά ὅλον τόν καιρό»⁷⁴.

Γενικά, ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀπό τά πλέον ἀδιαμφισβήτητα ἱστορικά γεγονότα, γιατί θεμελίωσε ἱστορία. Πάνω στόν ἄδειο τάφο γράφτηκε ἡ πιό φωτεινή ἱστορική πραγματικότητα καί ἄρχισε μιᾶ ἀληθινά νέα ἐποχή⁷⁵.

Ἀπό ὅσα γράφτηκαν φάνηκε καθαρά ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός καί ἱστορικό πρόσωπο ἦταν καί Θεός. Γιαυτό καί εἶναι ἡ παναλήθεια, ἡ πανζωή, ἡ ἀρχή καί τό τέλος τοῦ κόσμου. Μετά τόν ἐρχομό τοῦ Χριστοῦ δέν περιμένει ἡ ἀνθρωπότητα ἄλλη ἀλήθεια, ἀφοῦ ὅλα συγκεφαλαιώνονται καί συνοψίζονται στό Χριστό, πού εἶναι τό ἀπόλυτο κριτήριό τῆς ζωῆς, τῆς ἀλήθειας καί τῆς ἀθανασίας. Ἐξω ἀπό τό Χριστό δέν ὑπάρχει ἄλλη ἀλήθεια καί οὔτε σώζει, ἄν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξει. Μονάχα ὁ Χριστός μπορεῖ νά δώσει νόημα στή ζωή, νά ἀπαλύνει τήν τραχύτητα τῶν ἐνστίκτων, νά παγιώσει τήν εἰρήνη στόν πολυτάραχο κόσμο μας, νά ὑπερνικήσει τή φθορά καί τό θάνατο καί νά προσφέρει, τέλος, τή λύτρωση, τήν ὁποία καμιά ἄλλη ἐνδοκοσμική ἀξία δέν μπορεῖ νά προσφέρει.

4η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΑ.

ΥΠΑΡΞΗ ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ ΖΩΗΣ

Δέν χωράει καμιά ἀμφιβολία ὅτι ὁ θάνατος ἀποτελεῖ τήν τραγικότερη πτυχή τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, τήν ὀδυνηρότερη ἐμπειρία τῆς ζωῆς, τό πιό σταθερό της δεδομένο καί τήν πιό συγκλονιστική ὀριακή της κατάσταση.

Ἐάνθρωπος τό πρόβλημα τοῦ θανάτου τό ἀντιμετώπισε καί τό ἀντιμετωπίζει μέ δύο τρόπους· τόν μηδενιστικό ἢ ὑλιστικό καί τόν ἀναστάσιμο ἢ ἐσχατολογικό.

Ἐπρῶτος εἶναι ἡ φυσιολογική συνέπεια τῆς μηδενιστικῆς θεωρήσεως τῆς ζωῆς, τῆς ἐλλείψεως νοήματος γιά τήν ὑπαρξη καί τῆς πεποιθήσεως ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἡ κανονική καί φυσική μοίρα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐγκλωβισμένη ἡ μηδενιστική αὐτή θεώρηση στά στενά καί ἀσφυκτικά χωρο-χρονικά πλαίσια τοῦ παρόντος καί στερημένα τοῦ τηλεσκοπίου τῆς πίστεως μέ τήν ὁποία γίνεται «πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων»⁷⁶, βλέπει τόν θάνατο ὡς μία κατάσταση φυσική, ὡς μία ματαίωση τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί ὡς μία τραγική παρέκκλιση ἀπό τόν ἀληθινό της προορισμό. Καί ἐπειδή δέν μπορεῖ νά ἀνατρέψει αὐτή τήν ἀδυσώπητη πραγματικότητα ζεῖ ἀνεξάρτητα ἀπό αὐτή. Ἐχει ὡς σύνθημα τό «φάγωμεν καί πίωμεν, αὔριον γάρ ἀποθνήσκομεν»,

στή δέ πλάκα τοῦ τάφου του γράφει: «Δέν πιστεύω τίποτε· δέν ἐλπίζω τίποτε· εἶμαι λέφτερος». Οἱ ἄνθρωποι μέ αὐτό τό πνεῦμα ζοῦν ὡς «ἐλπίδα μή ἔχοντες καί ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ»⁷⁷ καί σέ στιγμές εἰλικρινοῦς αὐτοσυνειδησίας καί φιλοσοφικῆς θεωρήσεως τῆς ζωῆς ἀναφωνοῦν μελαγχολικά ὅπως ὁ Ἰούλιος Σιμόν: «Γεννήθηκα μέ τήν ἄγνοια. Ἔζησα μέ τήν ἀμφιβολία. Πεθαίνω μέ τήν ἀβεβαιότητα. Ὡ ὑπέρτατο ὄν, λυπήσου με»⁷⁸.

Ὁ δεύτερος τρόπος ἀντιμετωπίσεως τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ὑπέρβαση καί ἀπομυθοποίησή του κάτω ἀπό τό φῶς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἀφοῦ, λοιπόν, αἰτία τοῦ θανάτου ὑπῆρξε ἡ ἁμαρτία, ὁ θάνατος ὑπερνικᾶται ὅταν κτυπηθεῖ ἡ ἁμαρτία. Καί ἡ νίκη κατά τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου κερδήθηκε μέ τό Σταυρό καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μέ τό σταυρικό του θάνατο καί τήν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασή Του, συνέτριψε κυριολεκτικά τό κράτος τοῦ θανάτου καί ἀποκατέστησε τήν μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου κοινωνία.

Ἔτσι, ὁ θάνατος χάνει τήν τραγικότητά του καί ἀπομυθοποιεῖται. Γιά τόν Ἱερό Χρυσόστομο ὁ θάνατος εἶναι «ἀποδημία πρόσκαιρος, ὕπνος μακρότερος τοῦ συνήθους»⁷⁹. Γιά τόν Μέγα Βασίλειο «ὕπνος γάρ τοῖς δικαίοις ὁ θάνατος. Μᾶλλον δέ πρός κρεῖττονα ζωήν ἐκδημία»⁸⁰. Καί γιά νά θυμηθοῦμε τόν Μεγάλο Διδάχο τοῦ Δούλου Γένους πατροΚοσμᾶ τόν Αἰτωλό, ὁ ὁποῖος μέ ἀπλοϊκό τρόπο τόνιζε: «Ὁ ὕπνος τί εἶναι; Μικρός

θάνατος. Καί ὁ θάνατος τί εἶναι; Μεγάλος ὕπνος»⁸¹.

Πῶς μπορούμε ὅμως νά μιλήσουμε στούς ἀπίστους γιά τό θέμα αὐτό;

1. Ὅτι εἶναι ἐπιπόλαιο νά σκεπτόμαστε γιά τή ζωή καί τό θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως κάνουμε καί γιά τούς λοιπούς ὀργανισμούς, γιατί ἡ ἀνθρώπινη ὕπαρξη ἔχει καί ἄλλες διαστάσεις βάθους πού τίς ζοῦμε ἂν καί δέν μπορούμε νά τίς ἀναλύσουμε λογικά⁸². Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὄντολογικές διαστάσεις πού ξεπερνοῦν κατά πολύ τή σωματική σφαίρα. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ἡ χριστιανική πίστη ἀρνεῖται νά περιορίσει τόν ἄνθρωπο στά ἐξωτερικά του μέτρα καί νά τόν δεῖ ὡς ἓνα ἐπεισόδιο στή διαδρομή τοῦ κόσμου.

2. Ἡ ὕπαρξη στόν ἄνθρωπο πόθου γιά πληρότητα ζωῆς σημαίνει τήν ὕπαρξη ἀντιστοίχου πραγματικότητας ἱκανοποιήσεως αὐτοῦ τοῦ πόθου, κάτι πού συνιστᾷ τή μοναδικότητα τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Γιά νά γίνουμε πιό κατανοητοί ἄς κάνουμε τούς ἐξῆς συλλογισμούς. Ὑπάρχει μέσα μας πείνα, ὑπάρχει τό ψωμί. Ὑπάρχει δίψα, ὑπάρχει τό νερό. Ὑπάρχει κόπωση, ὑπάρχει ἡ ἀνάπαυση. Εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχει στόν ἐσώτατο πυρήνα τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος ὁ πόθος τῆς ζωῆς καί νά μήν ὑπάρχει ἡ αἰωνιότης ὡς ἀντίκρουσμα ἱκανοποιήσεως αὐτοῦ τοῦ πόθου; Εἶναι δυνατόν ὁ Θεός νά ἱκανοποιεῖ δευτερευούσης σημασίας πόθους καί νά ἀφήνει ἀνικανοποίητο τόν πιό μεγάλο πόθο τοῦ ἀνθρώπου γιά ζωή στήν αἰώνια διάστασή της⁸³;

3. "Ένα άλλο έπιχείρημα στηρίζεται στην άδικία πού ύπάρχει σ' αυτή τή ζωή. Βλέπουμε έντιμους άνθρώπους νά ύποφέρουν καί άδικους νά άπολαμβάνουν πλειϊστα όσα άγαθά. Οί περισσότεροι άπό αυτούς φεύγουν άπό αυτή τή ζωή χωρίς ποτέ νά κριθοϋν άπό τήν άνθρώπινη δικαιοσύνη. Γιατί ή άνθρώπινη δικαιοσύνη, παρόλη τήν καλή της διάθεση, ώς άνθρώπινο κατασκευάσμα, μοιάζει πολλές φορές μέ τόν ιστό τής άράχνης. Καί όπως αυτός πιάνει μικρά έντομα, αλλά δέν μπορεί νά πιάσει τά μεγάλα γεράκια, πού σχίζουν τούς πλοκάμους τουϊ ιστού καί πάνε όπου θέλουν, κατά παρόμοιο τρόπο καί ή άνθρώπινη δικαιοσύνη. Συλλαμβάνει μικρούς έγκληματίες καί τούς έγκλείει στίς φυλακές, ένω οί μεγάλοι τύραννοι πού αίματοκύλισαν τήν άνθρωπότητα καί έσπειραν τόν ήθικό καί σωματικό όλεθρο έφυγαν «δοξασμένοι» άπό αυτή τή ζωή, άφοϋ οί ίδιοι ρύθμιζαν τή δικαιοσύνη καί τούς νόμους. Καί, δικαιολογημένα, ρωτάει ό ιερός Χρυσόστομος. "Η δέν ύπάρχει Θεός ή ό Θεός είναι άδικος, ή, έφόσον ύπάρχει Θεός καί ό Θεός είναι δίκαιος, ύπάρχει καί μετά θάνατον ζωή καί μέλλουσα κρίση, πού θά άποδώσει τά πάντα κατά τά έργα μας⁸⁴.

4. Τό ισχυρότερο όμως έπιχείρημα είναι ό λόγος τής ευαγγελικής αλήθειας καί συγκεκριμένα ή αλήθεια τών λόγων τουϊ Ίησοϋ. Έάν ρωτήσουμε καί αυτούς άκόμη τούς άπίστους τί γνώμη έχετε για τόν Ίησοϋ Χριστό, θά μάς άπαντήσουν ότι υπήρξε ό μεγαλύτερος δάσκαλος, ό μεγαλύτερος

παιδαγωγός και ὁ μεγαλύτερος κοινωνικός ἐπαναστάτης. Καί γεννιέται τό ἐρώτημα· εἶναι δυνατόν τό μεγαλύτερο αὐτό ἠθικό ἀνάστημα νά ψεύδεται σέ ἓνα τόσο μεγάλο και καθοριστικῆς σημασίας θέμα; Ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι σαφῆς και κατηγορηματικός στό θέμα αὐτό· «*Ἀμήν, ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τόν λόγον μου ἀκούων και πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, και εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλά μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τήν ζωὴν*»⁸⁵.

5. Για νά βοηθήσουμε τούς ἀνθρώπους στήν ἀλήθεια και βεβαιότητα τῆς μετά θάνατον ζωῆς μπορούμε νά χρησιμοποιοῦμε μερικά παραδείγματα ἀπό τή φυσική πραγματικότητα, ὅπως τή νύχτα διαδέχεται ἡ ἡμέρα· τό σκοτάδι τό φῶς· τόν χειμῶνα ἡ ἀνοιξη. Ὁ σπόρος πέφτει στή γῆ και ἐνῶ φαίνεται ὅτι πεθαίνει, αὐτός βλασταίνει. Χαρακτηριστικό εἶναι τό παράδειγμα τοῦ ἐμβρύου. Γράφει γι' αὐτό σέ ἀναστάσιμο ἄρθρο του ὁ καθηγητής Χρήστος Γιανναράς «...*Μέ τά μέτρα (προϋποθέσεις - ἐμπειρίες) τῆς συνειδητῆς ζωῆς, ἡ γέννηση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἓνας θάνατος. Τελειώνει ὄχι μιὰ φάση, ἀλλά ἓνας τρόπος ὕπαρξης - τό ἔμβρυο παύει νά ὑπάρχει και παύει βίαια: κόβεται ὁ λῶρος πού τοῦ μεταγγίζει τήν ὕπαρξη, ξεριζώνεται τό ἔμβρυο ἀπό τό ἀγκάλιασμα ὑπαρκτικῆς προστασίας πού τοῦ παρεῖχε ἡ μήτρα. Δέν “γνωρίζει” τό ἔμβρυο τίποτα γιά τή μετά τόν θάνατό του ζωὴ, γιά τόν τρόπο τῆς ὕπαρξης μετά τή γέννηση.*

...Κανένα ἔμβρυο δέν “γύρισε πίσω” ποτέ, νά

ξαναγίνει έμβρυο μετά τή γέννησή του, ποτέ δέν επέστρεψε ώς βρέφος στά έμβρυα, νά τά “πληροφορήσει” ποιά θά είναι ή ύπαρκτική τους πραγματικότητα μετά τή γέννησή τους...». Καί καταλήγει: «Ή “ανάσταση εκ νεκρών” πού προσδοκούμε οί χριστιανοί δέν είναι μιá επαναβίωση - επιστροφή σέ ατέρμονη παράταση του χρόνου, τής φθοράς, τής ύπαρκτικής άποτυχίας. Είναι μετάβαση “εκ του θανάτου εις τήν ζωήν” - κάτι αντίστοιχο μέ τό πέραςμα από τό έμβρυο στό έλλογο ύποκείμενο. Άλλά αυτή τή φορά μέ άπόλυτη έλευθερία. Τήν έλευθερία του σταυρού: τής έρωτικής αυτοπαράδοσης και αυτοπροσφοράς»⁸⁶.

Είναι πολύ χαρακτηριστική ή άπάντηση του Εϋγενίου Βουλγάρεως στον άθεο Βολταΐρο, όταν ό τελευταΐος τό ειρωνεύτηκε για τήν πίστη του στην αιώνια ζωή. «Ούτε έγώ μπορώ νά σέ πείσω μέ λογικά επιχειρήματα ότι ύπάρχει μετά θάνατον ζωή, αλλά ούτε και σύ μέ τά ίδια επιχειρήματα ότι δέν ύπάρχει. Έγώ πού πιστεύω είμαι κερδισμένος και στίς δύο πιθανές έκδοχές. Έσύ μόνον στή μία. Εάν ύπάρχει τί θά κάνεις;». Ή φιλοσοφημένη άπάντηση του Εϋγενίου Βουλγάρεως έβαλε τον Βολταΐρο σέ μεγάλο προβληματισμό. Είναι χαρακτηριστική ή δήλωση του Άλμπερ Καμύ, Γάλλου φιλοσόφου, λογοτέχνη και συγγραφέως: «προτιμώ νά πιστεύω στό Θεό και όταν πεθάνω νά ανακαλύψω ότι δέν ύπάρχει, παρά νά μήν πιστεύω στό Θεό και όταν πεθάνω νά ανακαλύψω ότι ύπάρχει». Ο Καμύ έφθασε σέ αυτό τό

συμπέρασμα, ἀφοῦ διάβασε τό περίφημο βιβλίον τοῦ Λόσκυ «*Ἡ μυστική θεολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*». Μετά ἀπό τόσα χρόνια περιπλάνησης, αὐτό τό βιβλίον ἦταν πού τόν ἄγγιξε.

Ἡ μετά θάνατον ζωή καί ἡ μέλλουσα κρίση εἶναι ἀλήθειες τετραγωνικές. Πού τίς ἀπαιτεῖ ἡ ἀνθρώπινη λογική. Πού τίς ποθεῖ καί τίς διαίσθάνεται ἡ ἀνθρώπινη καρδιά. Πού τίς ἐκζητεῖ ἡ φιλοσοφούσα διάνοια. Πού τίς ἀποκαλύπτει τό στόμα τῆς ἀλήθειας, ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

5η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

1. Τό μεγαλειό του Χριστιανισμού.

Ὁ ἐπιφανής θρησκευολόγος Narhan Söderblom ἔγραψε ὅτι ὁ Χριστιανισμός «*ὑπερέχει ὑπὲρ πᾶσαν καί τὴν ὑψηλοτέραν ἔτι, ἐξωχριστιανικὴν θρησκευτικότητα*»⁸⁷. Αὐτό εἶναι καί τό πόρισμα τῆς δισχιλιετοῦς ἱστορικῆς πείρας, ὅτι ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἡ πλήρης, ἡ τέλεια καί ἡ ἀπόλυτη θρησκεία, γιατί εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῆς Αἰώνιας Ἀλήθειας στήν πορεία τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, ἡ συγκεκριμενοποίηση τοῦ Ἀπολύτου μέσα στό χρόνο καί ἡ πιό ριζοσπαστική ἀπό ὅλες τίς κινήσεις πού γνώρισε ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία.

Ὁ Χριστιανισμός δέν προβάλλει ὡς ἡ τελευταία βαθμίδα μιᾶς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς πανανθρώπινης θρησκευτικότητος, ἀλλά ὡς ἡ ἀπόλυτη θρησκεία, ἡ ὁποία δέν ἔχει οὔτε προηγούμενο οὔτε ἐπόμενο, ἀφοῦ εἶναι ἀσύγκριτα τελειότερη ἀπό ὅλες τίς ἀνθρώπινες πνευματικές κινήσεις «*κατά εἶδος καί γένος καί κατά περιεχόμενον ἀξιῶν*»⁸⁸.

Ὁ Χριστιανισμός δέν ἀναιρεῖ, ἀλλά καί δέν συμπληρώνει τό προηγούμενο, γιατί εἶναι τό τέλειο καί τό ἀπόλυτο. Γιαυτό καί δέν μπορεῖ οὔτε κᾶν νά συγκριθεῖ με τίς ὑπόλοιπες θρησκείες, πού εἶναι φαινόμενα ἐνδοκοσμικά⁸⁹. Ἀκόμη καί

αὐτός ὁ Ἐγγελος δέν δίστασε νά ὁμολογήσει ὅτι Χριστιανισμός σημαίνει τήν πλήρη καί τέλεια αὐτοαποκάλυψη τοῦ Θεοῦ⁹⁰.

Ὅ,τι ἀληθινό ὑπάρχει στόν ἄνθρωπο καί τόν πολιτισμό, βρίσκει στόν Χριστιανισμό τή σωστή του θέση καί καταξίωση. Ὅπως γράφει χαρακτηριστικά ὁ Ἐλιοτ «ὅλη μας ἡ πνευματική πορεία ὡς τά σήμερα μονάχα μέ τό πρίσμα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποκτάει βαθύτερη σημασία»⁹¹.

Ὁ Χριστιανισμός ἐξῆρε τήν ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Ἀνακήρυξε τήν ἀνθρώπινη ἀξία. Κατάργησε τή δουλεία. Χειραφέτησε τή γυναίκα. Ἐξαγίασε τό γάμο. Ἀποδοκίμασε τή συστηματική παιδοκτονία. Λέπτυνε τήν τέχνη. Ἡμέρωσε τά ἥθη. Ἐξευγένισε τό οἰκογενειακό καί πολιτειακό δίκαιο καί γενικά ἐπέδρασε στή διαμόρφωση τοῦ δικαίου, στούς κοινωνικούς θεσμούς καί στό φιλοσοφικό στοχασμό. Ἡ ἔννοια τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ἡ ἰσότητα τῶν δύο φύλων, τό ἀγαθό τῆς ἐλευθερίας καί ἡ κοινωνική δικαιοσύνη, εἶναι πολύτιμα δῶρα τοῦ Χριστιανισμοῦ στήν ἀνθρωπότητα⁹².

Σέ ἀντίθεση μέ τά ἀνατολικά θρησκευματα, πού βλέπουν μέ ἀδρανή ἀπάθεια τή ζωή καί ὡς λύτρωση δέχονται τήν παθητική μακαριότητα τοῦ Νιρβάνα, προσφέρει ἀκατάβλητο κίνητρο γιά δράση, κίνηση καί ἀγωνιστικότητα. Εἶναι ἡ μεταμορφωτική δύναμη τῶν παλιῶν σέ καινούργια, σύμφωνα μέ τό γραφικό: «Ἴδού καινά ποιῶ τά πάντα»⁹³. Δέν ἀπαιτεῖ ὁ Χριστιανισμός παραίτηση ἀπό τή ζωή καί ἀπομάκρυνση ἀπό αὐτήν,

ἀλλά ἀλλαγή κατευθύνσεως στή ζωή, στροφή στό οὐσιῶδες καί αἰώνιο περιεχόμενό της.

Ὁ Χριστιανισμός εἶναι ἐπανάσταση ἀναμοχλευτική τῶν ψυχικῶν ἐγκάτων, ἀφοῦ σέ ὄλο τό διάστημα τῆς δισχιλιετοῦς ἱστορικῆς του πορείας ἀναμόχλευσε ἔθνη καί λαούς καί τούς ὀδήγησε ἀπό τή βαρβαρότητα στόν πολιτισμό. Παράλληλα, ἀποδείχτηκε δημιουργικός ἱστορικός παράγων ἀληθινῆς ἀναπτύξεως καί προόδου τῶν κοινωνιῶν, ἀλλά καί κίνητρο ἀτομικῆς δημιουργικῆς δραστηριότητος.

Ἐπομένως, ὁ Χριστιανισμός, πού εἶναι πληρότητα ἀλήθειας καί ζωῆς, ὄχι μονάχα δέν εἶναι κάτι τό ξεπερασμένο, ὅπως νομίζουν ὅσοι ἀγνοοῦν τό βάθος του, ἀλλά ἀντίθετα ἀποτελεῖ τή μόνη δυνατότητα διαμορφώσεως μιᾶς ὀρθῆς προσωπικῆς καί κοινωνικῆς ζωῆς. Ἄλλωστε αὐτό ἐπισημαίνουν καί σύγχρονοι μεγάλοι φιλόσοφοι, πού προέρχονται ἀπό τούς κόλπους τῆς μαρξιστικῆς ἀθεΐας, ὅπως ὁ BLOCH, ὁ GARAUDY, ὁ GARDAWSKI, ὁ KOLAKOWSKI κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀποφανθεῖ ὅτι χωρίς τή συμβολή τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀδύνατη ἡ βελτίωση καί ἡ ἀναγέννηση τοῦ κόσμου⁹⁴.

2. Κριτική θεώρηση τῶν μεγάλων θρησκευμάτων τῆς ἀνθρωπότητος (Ἰνδουϊσμοῦ, Βουδισμοῦ, Ἰσλαμισμοῦ, Ἰουδαϊσμοῦ).

Ὅπως εἶναι γνωστό, τά μεγάλα θρησκευτά τῆς ἀνθρωπότητος, πλὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶναι τέσσερα. Ὁ Ἰνδουϊσμός, ὁ Βουδισμός, ὁ Ἰσ-

λαμισμός και ό Ιουδαϊσμός. Η σύγκριση του Χριστιανισμού μέ τά θρησκευόμενα αὐτά εἶναι ἄδικη και δυσχερής, γιατί ποτέ δέν συγκρίνονται ποιοτικά διάφορα μεγέθη. Στόν Χριστιανισμό ἔχουμε ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο, ἐνώ στίς ἄλλες θρησκεῖες ἀπλές θρησκευτικές ἐκδηλώσεις, πού ἀποδίδονται σέ θεῖες ἀποκαλύψεις.

Θά ἐπιχειρήσουμε μιά σύντομη κριτική αὐτῶν τῶν θρησκευμάτων.

α. Ἰνδουῖσμός. Εἶναι μιά θρησκεία, ἡ ὁποία δέν ἔχει οὔτε ἰδρυτή, οὔτε χρονολογία γεννήσεως. Οἱ Ἰνδοί ἀνέκαθεν πίστευαν ὅτι ἡ θρησκεία τους εἶναι αἰώνια. Ὁ Ἰνδουῖσμός δέν ἔχει ὁμοιομορφία, ἀφοῦ περιλαμβάνει ὅλους τούς τύπους τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας τῆς ἀνθρωπότητας. Δέν ἔχει ἓνα μόνο ἱερό βιβλίο, ὅπως οἱ Χριστιανοί και οἱ Μουσουλμάνοι, ἀλλά ἓναν τεράστιο ὄγκο θρησκευτικῆς γραμματείας⁹⁵.

Σέ ἀντίθεση μέ τόν Χριστιανισμό, ὅπου δεσπόζει ἡ πίστη σ' ἓνα Θεό ζῶντα και ὁ Ὅποῖος ἀποκαλύφθηκε στήν ἱστορία, ὁ Ἰνδουῖσμός ἀρνεῖται τήν ὑπαρξη ἑνός προσωπικοῦ, ὑπερτάτου Θεοῦ. Η ἱστορία, ἡ ὁποία γιά τόν Ἰνδουῖσμό δέν εἶναι μιά εὐθύγραμμη κίνηση, ἀλλά μιά ἐπαναφορά τῶν ἴδιων στιγμῶν, ἀποτελεῖ μιά κυκλική ἀναδίπλωση, χωρίς ἀρχή και τέλος. Αὐτό ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τήν πίστη στήν ἀνακύκλωση τῶν κόσμων και στήν αἰωνιότητα τοῦ σύμπαντος μέ ἄμεση συνέπεια τή σχετικοποίηση τῆς ἐννοίας τοῦ προσώπου. Τό δόγμα τῆς μετενσαρκώσεως (σαμσάρα) ἀποτελεῖ τόν ἀκρογωνιαῖο λίθο τοῦ Ἰνδουῖ-

σμοῦ. Ἐν μετὰ τὸν θάνατο ἢ ὑπαρξῆ ἐνσωματωθεῖ σέ κατώτερη ἢ ἀνώτερη μορφὴ ὑπάρξεως, αὐτό ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ἔργων (Κάρμαν). Σέ κοινωνικό πεδίο, ἐνῶ ὁ Χριστιανισμὸς τονίζει τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἀδελφοσύνη τῶν ἀνθρώπων, ὁ Ἰνδουϊσμὸς διαχωρίζει τοὺς ἀνθρώπους σέ αὐστηρὰ περιχαρακωμένες τάξεις, «κάστες». Ὅσον ἀφορᾷ τὴ διαφορὰ τοῦ Γιόγκα καὶ τῆς ἠσυχαστικῆς προσευχῆς, αὐτὴ ἐστιάζεται στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἠσυχασμὸς εἶναι δῶρο τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἐπίτευγμα μιᾶς αὐτόνομης ἀνθρωποκεντρικῆς τεχνικῆς καὶ σωματικῆς γυμναστικῆς⁹⁶.

Γενικά, ὁ Ἰνδουϊσμὸς συντελεῖ στὴν ἀδρανοποίηση τῆς κοινωνίας καὶ στὴν ἀποθάρρυνση καθέ σκέψεως γιὰ ἐξέγερση, ἐνάντια στὴν κοινωνικὴ ἀδικία. Βασικὸς τοῦ στόχος εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἡ ἀσκητικὴ ἀναζήτησις τῆς λυτρώσεως.

Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλβανίας Ἀναστάσιος «Ὁ Ἰνδουϊσμὸς εἶναι μιὰ φαντασμαγορικὴ δημιουργία, στὴν ὁποία κινουῦνται μέ ἀπίθανη ἄνεση ὁ ρεαλισμὸς καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς, ὁ θεϊσμὸς καὶ ὁ ἀθεϊσμὸς, ὁ πλουραλισμὸς καὶ ὁ μονισμὸς. Εἶναι ἓνας ἀσταμάτητος δυναμικὸς χορὸς ἰδεῶν, μορφῶν, θεωριῶν, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ γοητεύει τὴν ἰνδικὴ ψυχοσύνθεση, στοὺς ξένους θεατὲς προκαλεῖ ἴλιγγο»⁹⁷.

β. Βουδισμὸς. Εἶναι μιὰ θρησκεία, πού βλέπει ἀπαισιόδοξα τὸν κόσμον, τὸν ὁποῖο ἐμφανίζει χωρὶς νόημα καὶ ἀξία. Γιὰ τὸν Βουδισμό λύτρωση

εἶναι ἡ εἴσοδος τοῦ ἀνθρώπου στήν παθητική μακαριότητα τοῦ Νιρβάνα, ὅπου χάνεται τό στοιχεῖο τῆς ἀνθρώπινης αὐτοσυνειδησίας. Ἡ σωτηρία γιά τόν Βουδισμό βρίσκεται στό τέρμα τῶν συνεχῶν γεννήσεων καί ἀναγεννήσεων καί γενικότερα στό σβήσιμο τῆς ὑπάρξεως στήν ἀπεραντοσύνη τοῦ κενοῦ.

Ἀπό κοινωνιολογικῆς σκοπιᾶς ὁ Βουδισμός ἔχει μιά ἀντικοινωνική στάση ζωῆς. Δέν βελτίωσε τή θέση τῆς γυναίκα. Δέν χτύπησε τίς κοινωνικές διακρίσεις. Ἡ μεγάλη ἐντολή τῆς ἀγάπης πρὸς τό συνάνθρωπο εἶναι ἄγνωστη σ' αὐτόν. Κεντρική ἰδέα τῆς διδασκαλίας του εἶναι ἡ ἀπαισιοδοξία, ἀφοῦ γι' αὐτόν ἡ ζωὴ εἶναι πόνος καί θλίψη⁹⁸.

Γενικά ὁ Βουδισμός ὁδηγεῖ σέ μιά πλήρη περιφρόνηση τῆς ἱστορίας καί τῆς ἐνδοκοσμικῆς πραγματικότητος, προσφέροντας ἡττοπάθεια καί πεσσιμισμό.

γ. Ἰσλαμισμός. Μελετώντας τόν ἰσλαμισμό παρατηροῦμε τήν ἔλλειψη θρησκευτικῆς πρωτοτυπίας. Ὁ Ἰσλαμισμός εἶναι ἓνα ἀπέραντο μωσαϊκό ἀπό ἰουδαϊκά, χριστιανικά, ἀριστοτελικά, πλατωνικά καί νεοπλατωνικά στοιχεῖα, καθὼς καί ἀπό στοιχεῖα ρωμαϊκῆς καί βυζαντινῆς νομοθετικῆς παραδόσεως.

Τά ἀρνητικά σημεῖα τοῦ Ἰσλαμισμοῦ εἶναι:

I. Ἡ σαφῆς ὑποτίμηση τῆς γυναίκα. Στό Ἰσλάμ διαπιστώνουμε μιά σκανδαλώδη μονομέρεια ὑπὲρ τοῦ ἀνδρα σέ θέματα γάμου καί διαζυγίου. Τό κοράνιο προβλέπει τήν πολυγαμία τοῦ ἀνδρα

καί τή δυνατότητα νά ἔχει ἀπεριόριστο ἀριθμό παλλακίδων.

II. Ἡ ἐπίσημη θρησκευτική ἀναγνώριση τοῦ θεσμοῦ τῆς δουλείας.

III. Ἡ θεολογική δικαίωση τοῦ πολέμου καί ἡ ἀνύψωση ὀρισμένων μορφῶν του ὡς «*ἱερώων*»⁹⁹.

Γενικά, τό Ἰσλάμ εἶναι μιά θρησκεία ἀπόλυτα θεοκρατική μέ κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα τή μονολιθικότητα, τήν αὐστηρότητα τῶν δογμάτων καί τήν προσκόλλησι στό γράμμα τοῦ νόμου. Ὅλα αὐτά ἐμπόδισαν τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καί τήν ἀναπροσαρμογή τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν καί ὁδήγησαν στή στατικότητα τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων. Δικαιολογημένα, ὁ διαπρεπής ἰσλαμολόγος Οὐίλιαμ Μιουῖρ τόνισε: «*Τό σπαθί τοῦ Μωάμεθ καί τό Κοράνιο εἶναι οἱ ὀλεθριότεροι ἐχθροί τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐλευθερίας καί τῆς πίστεως, ἀπό ὅσους τό ἀνθρώπινο γένος συνάντησε μέχρι τώρα σ' αὐτόν τόν κόσμον*»¹⁰⁰.

δ. Ἰουδαϊσμός. Αὐτή ἡ θρησκεία ἔχει τό μοναδικό προνόμιο νά εἶναι ἀποκαλυπτική, ἀφοῦ ὁ Θεός της εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός τῆς Καινῆς Διαθήκης. Δυστυχῶς, οἱ Ἰουδαῖοι τήν περιόρισαν σέ ὀρισμένους τύπους καί νομικά πλαίσια καί τό χειρότερο, παρερμήνευσαν τήν πνευματική καί παγκόσμια ἀποστολή τοῦ Μεσσία. Ὅπως εἶναι γνωστό, περίμεναν ἕναν ἐπίγειο Μεσσία, ὁ ὁποῖος θά καθιστοῦσε τό Ἰουδαϊκό Ἔθνος κυρίαρχο τοῦ κόσμου¹⁰¹.

Ὁ Ἰουδαϊσμός, ἐξαιτίας τῶν αὐστηρῶν ἐθني-

κιστικῶν καί σωβινιστικῶν του ἀντιλήψεων, ἔχασε τόν οἰκουμενικό χαρακτήρα γιά τόν ὁποῖο ἦταν προορισμένος. Σήμερα καλλιεργεῖ τό ὄνειρο τοῦ Σιωνισμοῦ, πού εἶναι ἡ παγκόσμια ἐπικράτηση τοῦ Ἑβραϊσμοῦ.

Γενικά, οἱ Ἰουδαῖοι δέν μπόρεσαν νά συνειδητοποιήσουν τόν προπαρασκευαστικό χαρακτήρα τῆς θρησκείας τους, ὅτι δηλαδή ὁ Ἰουδαϊσμός ἦταν «*παιδαγωγός εἰς Χριστόν*» καί ὅτι μετά τήν ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔληξε ἡ ἀποστολή του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἐπιχειρήσαμε στήν παρούσα ἐκλαϊκευμένη ἐργασία νά ἀπαντήσουμε στίς κυριότερες προκλήσεις τῆς ἀπιστίας. Στήν πραγματικότητα ὅμως ἄπιστοι δέν ὑπάρχουν. Γιατί ἡ ἀνάγκη ἀναζητήσεως τοῦ Θεοῦ εἶναι συμφυῆς μέ τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη. Εἶναι τόσο ἰσχυρή αὐτή ἡ τάση, ὥστε οἱ δῆθεν ἄπιστοι ἀναγκάζονται κάτω ἀπό τήν πίεσή της νά ὑποκαθιστοῦν τό Θεό μέ ἄλλες ἐνδοκοσμικές δυνάμεις, πού θεοποιοῦνται καί ἀπολυτοποιοῦνται. Ἔτσι ἔχουμε θεοποίηση τοῦ κόσμου, τοῦ ἀνθρώπου, τῆς κοινωνίας, τοῦ κράτους, τοῦ ἀφηρημένου καλοῦ καί τῆς ἐπιστήμης.

Ὅπως τονίζει ὁ Κάρλ Γιάσπερς, ἓνας ἀπό τούς κορυφαίους ἐκπροσώπους τῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας, ἡ μηδενιστική στάση ἀπέναντι στό Θεό δέν φέρνει τή γαλήνη στόν ἄνθρωπο. Ἡ ἐκδήλωση τῆς ἀπιστίας εἶναι ὅλο καί πιό μεγάλη ἔκφραση τῆς ἀνησυχίας μιᾶς ἀναζητήσεως τοῦ Θεοῦ. Αὐτή τήν ἀνησυχία ἐκφράζει ὁ ἱερός Αὐγουστίνος στόν πρόλογο τῶν «Ἐξομολογήσεών» του, ὅπου λέγει: «*Γιά Σένα, Θεέ μου, μάς ἔπλασες κι' ἀνήσυχη εἶναι ἡ καρδιά μας ἕως ὅτου ἀναπαυθῆ σέ Σένα*»¹⁰². Ὡς ἓνα σχόλιο σ' αὐτό τό λόγο τοῦ Αὐγουστίνου ἀντηχεῖ ἡ φράση τοῦ δανοῦ θε-

ολόγου και εκπροσώπου τῆς χριστιανικῆς ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας Κίρκεγκααρντ, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ὅπως τό βέλος τοῦ γυμνασμένου σκοπευτοῦ, ὅταν φεύγη ἀπ' τῆ φαρέτρα, δέν ζητεῖ πιά καμμιά ἡσυχία γιά τόν ἑαυτό του, πρίν φθάση στό σκοπό του, ἔτσι κι' ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀπ' τόν Θεό μέ κατεύθυνση πρὸς τόν Θεό και δέν μπορεῖ νά ἔχη ἡσυχία προτοῦ βρεθῆ κοντά στό Θεό»¹⁰³.

Δέν χωράει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι ὁ χωρίς Θεό ἄνθρωπος νοιώθει νά τόν περισφίγγουν τά τεῖχη τῆς περατότητας τοῦ εἶναι του. Στερεῖται ἕνός ἀσφαλοῦς βάθρου ζωῆς και ἀφήνει τήν ψυχή του ἀνικανοποίητη στίς πιό βαθιές μεταφυσικές ἀπαιτήσεις και ἀνάγκες του. Ἡ ζωή ἀποκτᾶ ἀρνητικό χαρακτήρα. Ἡ ὕπαρξη ἐμφανίζεται γυμνή και ἀδύναμη γεμάτη ἀντιφάσεις και ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζεται σέ ὅλο τό βάθος τῆς ἀδυναμίας, τῆς μοναξιᾶς και τῆς ἐγκαταλείψεως.

Μακρῶς ἀπό τή φωτοχυσία τῆς Ἀναστάσεως ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι τίποτε παρά μιὰ κίνηση ἀπό τό μηδέν στό πουθενά, και ἡ ζωή καταντάει νά μήν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἕνα μάθημα πῶς νά πεθαίνουμε σύμφωνα μέ τό φιλοσοφικό ὄρισμό περί ζωῆς του Σωκράτη. Ὁ ποιητής Jean Paul βλέπει ἔξω ἀπό τό Θεό νά κυριαρχεῖ «τό ἀμέτρητο ἄδειο», «τό ἀπλανές και ἄλαλο μηδέν», «ἡ παγερή και αἰώνια ἀνάγκη», «τό θυελῶδες χάος»¹⁰⁴.

Τά γνωρίσματα τοῦ ἐγκλωβισμένου στά στενά χωρο-χρονικά πλαίσια τοῦ παρόντος ἀνθρώπου,

περιγράφει μέ ρεαλισμό καί προσγειωμένη αντίληψη ή φιλοσοφία τοῦ ὑπαρξισμοῦ, ή ὁποία ἀπεικονίζει τήν τραγική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου πού ζεῖ καί κινεῖται ἔξω ἀπό τή θαλπωρή τῆς Ἀναστάσεως¹⁰⁵. Ὁ πολὺς Εὐγένιο Ἰονέσκο γράφει: *«Μέ κομμένες τίς θρησκευτικές καί μεταφυσικές του ρίζες ὁ ἄνθρωπος καταποντίζεται. Οἱ πράξεις του χάνουν κάθε νόημα καί σκοπό καί γίνονται ἀνώφελες καί παράλογες»*¹⁰⁶.

Ὁ ἀντίποδας τῆς ἀπιστίας εἶναι ή πίστη στόν Ἀναστάντα Ἰησοῦ. Μονάχα αὐτή λυτρώνει καί σώζει τόν ἄνθρωπο, γιατί ὁ Χριστός εἶναι ή ὁδός, ή ἀλήθεια καί ή ζωή. Τό κέντρο, ὁ ἄξονας καί τό νοηματικό πλήρωμα τῆς παγκόσμιας ἱστορίας. Ὁ Σωτήρας καί Λυτρωτής τοῦ κόσμου, ἀφοῦ *«θεμέλιον γάρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρά τόν κείμενον, ὅς ἐστίν Ἰησοῦς Χριστός»*¹⁰⁷.

Σ' Αὐτόν ἀποκαλύπτεται ή ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτός μᾶς ἐλευθερώνει ἀπό τούς ἐφιάλτες τῆς ἐνοχῆς, τῆς ἀγωνίας καί τῆς βασανιστικῆς μέριμνας. Μᾶς περιβάλλει μέ τό φωτεινό ἔνδυμα τῆς θείας υἰοθεσίας. Μᾶς γεμίζει ἐλπίδα καί ἐσωτερική εἰρήνη καί μᾶς βοηθάει νά νικήσουμε ὀριστικά τόν πόνο καί τήν ὀδύνη τοῦ θανάτου.

Μονάχα ή πίστη στό Χριστό ἀπομυθοποιεῖ τό παράλογο τοῦ πόνου καί τοῦ θανάτου, ἐνώνει τό παρόν μέ τήν αἰωνιότητα, καταργεῖ τό χρόνο καί κάνει τήν κάθε στιγμή ἀθανασία.